

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยมีกำเนิดและพัฒนาการมาเป็นเวลานานนับแต่เริ่มมีการก่อสร้างอาคาร โดยมีการถ่ายทอดกันมาทางสายเลือดในหมู่ตระกูลช่างต่างๆ เมื่อประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับต่างชาติมากขึ้นตามกระบวนการทางการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้มีชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อค้าขาย และนำวิวัฒนาการจากโลกตะวันตกมาสู่ประเทศไทยมากขึ้น รวมทั้งความเจริญก้าวหน้าทางด้านงานก่อสร้างและงานสถาปัตยกรรม มีชาวตะวันตกเข้ามาประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่ประกอบวิชาชีพในหน่วยงานราชการ จนล่วงเข้าสู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมของชาวต่างชาติจึงค่อยๆ ลดบทบาทลง และมีชาวไทยที่ได้รับการศึกษาสถาปัตยกรรมจากโลกตะวันตกเข้ามามีบทบาทแทน และในช่วงรัชสมัยนี้เองที่ได้มีการบัญญัติศัพท์คำว่า “สถาปัตยกรรม” และ “สถาปนิก” ขึ้นโดย ม.จ.อิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานคำแปลคำว่า “Architecture” และ “Architect” จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว¹

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จำนวนสถาปนิกชาวตะวันตกในหน่วยงานภาครัฐเริ่มลดลงจนแทบจะหมด ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีนักศึกษาไทยไปศึกษาวิชาสถาปัตยกรรม ณ ประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วได้กลับมารับราชการในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบแทนสถาปนิกชาวตะวันตกเหล่านั้น² ทำให้การประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมในยุคนั้นแพร่หลายอยู่ในภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งการลงทุนในอุตสาหกรรมก่อสร้างขนาดต่างๆ ในระยะแรกของประเทศไทยก็จำกัดอยู่แต่ในภาครัฐเช่นกัน เนื่องจากมีภาครัฐเท่านั้นที่ขีดความสามารถในการลงทุน ดังนั้นผลงานทางสถาปัตยกรรมในยุคแรกๆ จึงเป็นผลงานในภาครัฐ ซึ่งเมื่อประชาชนเห็นผลงานทางสถาปัตยกรรมเหล่านั้น และมีการรับรู้และยอมรับในวิชาชีพสถาปนิกมากขึ้น มีความต้องการให้สถาปนิกเป็นผู้ดูแลออกแบบก่อสร้างงานสถาปัตยกรรม จึงเกิดตลาดวิชาชีพสถาปัตยกรรมในภาคเอกชนขึ้น ทำ

¹ หุสดี ทิพทัส, สถาปนิกสยาม: พื้นฐาน บทบาท ผลงาน และแนวคิด (พ.ศ. 2475-2537) เล่ม 2 (กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามฯ, 2539), หน้า 416

² เรื่องเดียวกัน : หน้า 416

ให้สถาปนิกในภาครัฐต้องแบ่งเวลาออกราชการมาทำงานให้กับภาคเอกชน จนกระทั่งมีสถาปนิกในภาครัฐหลายท่านต้องลาออกราชการเพื่อมาปฏิบัติวิชาชีพในภาคเอกชนแบบเต็มเวลา เนื่องจากงานมีปริมาณมากและได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่า จึงเริ่มมีสถาปนิกที่เปลี่ยนแนวทางการประกอบวิชาชีพสู่ภาคเอกชนมากขึ้น

และในช่วงเวลาดังกล่าว คณะราษฎรได้จัดตั้งรัฐวิสาหกิจไทยขึ้นเพื่อบำบัดการในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณูปโภคและสาธารณูปการขึ้น โดยมีแนวคิดที่ว่าหากดำเนินการตามขั้นตอนของภาครัฐแล้วจะไม่สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาของประเทศที่กำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วได้ เนื่องจากระเบียบวิธีปฏิบัติที่มีขั้นตอนเป็นข้อกำหนดมากมาย อีกทั้งค่าตอบแทนของภาครัฐไม่จูงใจให้คนที่มีความรู้ความสามารถอยากเข้ามาทำงาน รัฐวิสาหกิจจึงเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้น โดยมีรูปแบบการดำเนินการแบบผสมระหว่างภาครัฐกับเอกชน คือเป็นการดำเนินการในกิจการเพื่อประชาชนที่ไม่แสวงหากำไร แต่มีความคล่องตัวในการบริหารจัดการมากกว่าราชการ และให้ผลตอบแทนที่สูงกว่าราชการ เพื่อดึงดูดให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานแม้ผลตอบแทนที่ได้จะไม่เท่าภาคเอกชนแต่ลักษณะงานเป็นงานที่ทำหาความสามารถ

ดังนั้นตลาดวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมในประเทศไทยจึงสามารถแบ่งออกได้เป็น

1. ภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วย
 - 1.1 ภาคราชการ
 - 1.2 ภาครัฐวิสาหกิจ
2. ภาคเอกชน

ซึ่งสถาปนิกที่ปฏิบัติวิชาชีพในแต่ละภาคนั้นมีบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ ที่แตกต่างกันไปตามสถานะในการประกอบวิชาชีพ

ครั้นถึงในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ต่อเนื่องมายังรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมในกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อรองรับการขยายตัวทางการก่อสร้างที่เพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งกรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการทางด้านการออกแบบก่อสร้างของราชการไม่สามารถผลิตผลงานได้ทันต่อความต้องการ ทำให้การปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกภาคราชการได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยมีขอบเขต

กว้างขวางขึ้น และเปิดโอกาสให้สถาปนิกภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการรับงานออกแบบและควบคุมการก่อสร้างอาคารของภาครัฐการได้³

ในยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ (พ.ศ. 2529 – 2539) เป็นช่วงที่การปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมมีความเจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองมากที่สุด มีการลงทุนในโครงการต่างๆ จำนวนมาก การปฏิบัติวิชาชีพมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก มีการแยกงานออกเป็นหลายขั้นตอน⁴ มีขอบเขตงานใหม่ๆ เกิดขึ้น รวมไปถึงการออกกระเปียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535 เพื่อการจัดซื้อ จัดจ้างที่ปรึกษา ออกแบบ และควบคุมงาน เพื่อเปิดโอกาสให้สถาปนิกภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานก่อสร้างภาครัฐ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกภาครัฐมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดตามสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะสภาพทางเศรษฐกิจ

หลังจากที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินของประเทศในปี พ.ศ. 2540 งานบริการวิชาชีพสถาปัตยกรรมหลัก ได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้สถาปนิกและผู้ร่วมงานในอาชีพว่างงานโดยฉับพลัน โดยเฉพาะสถาปนิกภาคเอกชน ถูกเลิกจ้าง หรือลดระดับการว่าจ้างเป็นจำนวนมาก และจากโครงการวิจัยปัญหาการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกไทย โดยสมาคมสถาปนิกสยาม⁵ นั้น พบว่าสถาปนิกส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ายังไม่ได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอจากภาครัฐ และมีแนวทางในการแก้ปัญหาหน้าโดยต้องมีการกระจายงานของทางราชการให้กับสำนักงานสถาปนิกต่างๆ รวมทั้งต้องมีการเสนอแก้ไขกฎระเบียบของทางราชการ เพื่อเอื้ออำนวยในการประกอบวิชาชีพทั้งภาครัฐและเอกชนให้มากขึ้นด้วย

ในส่วนนโยบายของรัฐบาล ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารราชการ ในลักษณะของกระบวนการปฏิรูประบบราชการเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก รวมทั้งแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเงินดังกล่าวข้างต้น⁶ ในแผนปฏิรูประบบราชการนี้ ได้มีการปรับเปลี่ยนบทบาท การกิจ และการบริหารงานของภาครัฐไป โดยส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ด้วยการจัดกลุ่มภารกิจในส่วนที่ควรมอบให้เอกชนดำเนินการ และได้มีการพัฒนา

³ ผุสดี ทิพทัส, สถาปนิกสยาม: พื้นฐาน บทบาท ผลงาน และแนวคิด (พ.ศ. 2475-2537) เล่ม 2 (กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามฯ, 2539), หน้า 415-663.

⁴ ไตรวัฒน์ วิรัชศิริ, “สถาปัตยกรรมการจัดการในประเทศไทย,” วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 1(2544): หน้า15-16.

⁵ วิรัช เตรียมพงศ์พันธ์, “ปัญหาการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกไทยในวันนี้ (ตอนที่1),” อาษา: วารสารสถาปัตยกรรม (กันยายน 2541): หน้า 81.

⁶ การปฏิรูประบบราชการ: ทางออกของการแก้ปัญหาและพื้นฝ่าวิกฤต (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ สำนักงาน ก.พ.,2542): หน้า 20.

รูปแบบการจ้างงานในภาครัฐให้มีความหลากหลายมากขึ้น รวมไปถึงจัดทำแผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้วย ซึ่งแนวความคิดในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้น ก็ได้มีการส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในกิจการของรัฐด้วยเช่นกัน⁷ ฉะนั้น งานบริการวิชาชีพสถาปัตยกรรมซึ่งมิใช่ภารกิจหลักของหน่วยงานราชการ และรัฐวิสาหกิจ ก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทและหน้าที่ของตนไป เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของตลาดวิชาชีพในภาครัฐ สถาปนิกในหน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ จึงไม่สามารถที่จะปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในแนวทางเดิมที่เคยปฏิบัติกันมาได้อีกต่อไป

ดังนั้นจึงเห็นควรที่จะได้มีการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของสถาปนิกในภาครัฐ (ราชการและรัฐวิสาหกิจ) อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายในการปฏิรูประบบราชการ และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ รวมไปถึงขอบเขตการให้บริการทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมที่แตกแขนงออกไปจากเดิมอย่างมาก ตามพัฒนาการของการก่อสร้าง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษานโยบายการปฏิรูประบบราชการและการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของรัฐบาล
2. เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของสถาปนิกในรัฐวิสาหกิจ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ในปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีต่อบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของสถาปนิกในรัฐวิสาหกิจ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
4. เพื่อกำหนดบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบสถาปนิกในรัฐวิสาหกิจ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องมาจากนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่ขอบเขตของการวิจัยนี้ มีดังนี้

⁷ นันทวัฒน์ บรมานันท์, การแปรรูปรัฐวิสาหกิจไทย (กรุงเทพฯ: สุขุมและบุตร, 2543), หน้า

1. ทำการศึกษาบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของสถาปนิกในรัฐวิสาหกิจ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
2. ศึกษาเฉพาะบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของสถาปนิกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมเท่านั้น
3. ศึกษาจากเอกสารข้อกำหนดทางกฎหมาย สมาคมวิชาชีพ และทฤษฎีการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรม รวมทั้งการให้บริการทางวิชาชีพในต่างประเทศ
4. สัมภาษณ์ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงผู้แทนของสมาคมวิชาชีพ สถาปัตยกรรม (สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์)
5. ผลจากการวิจัยนี้เป็นเพียงข้อเสนอแนะแนวทางการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของสถาปนิกในรัฐวิสาหกิจ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

1.4 ระเบียบวิธีดำเนินงานวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. ศึกษาบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของสถาปนิก จากกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับสมาคมวิชาชีพ (สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์) ทฤษฎีการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมและการให้บริการทางวิชาชีพในต่างประเทศ
2. สัมภาษณ์ผู้บริหารและสถาปนิกในการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เพื่อรวบรวมประเด็นด้านบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และแนวความคิดในการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
3. สัมภาษณ์กรรมการบริหารของสมาคมวิชาชีพ (สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์) เพื่อรวบรวมประเด็นและแนวความคิด ที่มีต่อบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของสถาปนิกที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และควรจะเป็นในอนาคต
4. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ข้อกำหนด ระเบียบข้อบังคับสมาคมวิชาชีพ (สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์) ทฤษฎีการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมและการให้บริการทางวิชาชีพในต่างประเทศรวมทั้งบทสัมภาษณ์ทั้งหมด มาวิเคราะห์ และอภิปรายผล
5. สรุปและเสนอแนะแนวทางการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของสถาปนิกในการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

ประชากร

สถานีผลิตไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่าง

กองสถาปัตยกรรม ฝ่ายออกแบบและบริหารงานก่อสร้าง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

เครื่องมือในการศึกษา

ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในการสัมภาษณ์

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัยนี้มีดังนี้

1. ได้ทราบถึงบทบาทและหน้าที่ของสถานีผลิตไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยในปัจจุบัน
2. ได้ทราบถึงผลกระทบของนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีต่อบทบาทและหน้าที่ของสถานีผลิตไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
3. ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ของสถานีผลิตไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อันเนื่องมาจากนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ
4. เป็นกรณีศึกษาเพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของสถานีผลิตไฟฟ้าในภาครัฐและรัฐวิสาหกิจอื่นๆ

1.6 นิยามศัพท์

ภาครัฐ	หมายถึง	ภาครัฐและภาครัฐวิสาหกิจ
บทบาท	หมายถึง	กิจที่ต้องกระทำตามข้อกำหนดทางกฎหมาย จรรยาบรรณ และการปฏิบัติวิชาชีพ สถาปัตยกรรม
หน้าที่ความรับผิดชอบ	หมายถึง	การยอมรับผลทั้งที่ดีและไม่ดีในกิจที่ได้กระทำ ลงไปตามบทบาทของตน หรือกิจการที่อยู่ใน ความดูแลของตน